

La Filosofia Medieval

El pas de la filosofia grega a la tradició cristiana

Grècia va estar veritablement el bressol de la filosofia. Per primera vegada, en el món occidental, es va entendre i va realitzar la filosofia com investigació: com investigació autònoma, que rep només de si mateixa el fonament i la llei del seu desenvolupament. La filosofia grega va demostrar que la filosofia no pot ser altra cosa que investigació, i aquesta no pot ser més que llibertat. La llibertat implica que la disciplina, el punt de partida, la fi i el mètode de la investigació siguin justificats i trobats per la mateixa investigació, i no acceptats independentment d'ella.

El predomini del cristianisme en el món occidental va determinar una nova orientació de la filosofia. Tota religió suposa un conjunt de creences, que no són el fruit d'una investigació, doncs consisteixen en l'acceptació d'una revelació. La religió és l'adhesió a una veritat que l'home accepta en virtut d'un testimoni superior. Tal és, en efecte, el cristianisme. Els fariseus que li deien: "Tu dones testimoni de tu mateix, per tant, el teu testimoni no és veritable", Jesús va respondre: "Jo no estic solament, sinó que som jo i Aquell que em va enviar" (S. Juan, VIII, 13, 16), fundant així el valor del seu ensenyament en el testimoni del Pare. La religió sembla per això excloure en el seu mateix principi la investigació i consistir precisament en el contrari en l'acceptació d'una veritat atestada "des de l'alt, independent de qualsevol investigació?". Amb tot, tot just l'home es pregunta pel significat de la veritat revelada i vol saber per quin camí pot veritablement comprendre-la i fer-la carn de la seva pròpia carn i sang de la seva mateixa sang, reneix l'exigència de la investigació. Reconeguda la veritat en el seu valor absolut, tal com és revelada per una potència superior, queda determinada immediatament l'exigència, per a cada home individual, d'acostar-se a ella i comprendre-la en el seu autèntic significat, per a viure veritablement amb ella i d'ella. A aquesta exigència solament pot satisfer-la la investigació filosòfica. La investigació reneix, doncs, de la mateixa religiositat, per la necessitat de l'home religiós d'acostar-se el més possible a la veritat revelada. Reneix amb una fi específica, imposat per la naturalesa de tal veritat i per les possibilitats que la mateixa pot oferir a la seva comprensió efectiva per part de l'home; però reneix amb tots els caràcters que són propis de la seva naturalesa i amb tanta major força com més gran és el valor que s'atribuïx a la veritat que es creu i que es vol fer pròpia.

De la religió cristiana ha nascut així la filosofia cristiana, la qual ha emprès la tasca de dur a l'home a la comprensió de la veritat

revelada per Crist, de manera que pugui veritablement realitzar el significat autèntic de la mateixa. Els instruments indispensables per a aquesta tasca els va trobar la filosofia cristiana ja disposats per la filosofia grega. Les doctrines de l'últim període, preferentment religiós, de l'especulació hel·lènica es prestaven a expressar d'una manera accessible a l'home el significat de la revelació cristiana; i a tal fi van ser, en efecte, utilitzats de la manera més àmplia. Habitualment la filosofia medieval se sol dividir en dos períodes: la Patrística i la Escolàstica.

A . Pares de l'Església.

Nom donat per l'Església catòlica als autors que van establir la doctrina cristiana abans del segle VIII. Els escrits dels Pares, o literatura Patrística, van sintetitzar la doctrina cristiana tal com es troba en la Bíblia, especialment en l'Evangelí, els escrits dels Pares Apostòlics, les màximes eclesiàstiques i les decisions dels concilis de l'Església. Van facilitar un conjunt doctrinal articulat de l'ensenyament cristià per al seu transmissió per tots els racons de l'Imperi romà. Cal prendre en compte que al principi l'Església no volia saber gens de la filosofia, ja que estaven sota la impressió de la nova vivència de la seva fe. Gràcies a San Agustí, es va posar un sí positiu a la filosofia. Nosaltres volem, diu San Agustí, parlar no solament amb l'autoritat de les sagrades escriptures, sinó també basats en la universal raó humana (Ràtio: relació entre dues quantitats). Si els filòsofs han dit una mica exacte per què no ho hem d'acceptar? Per fi de comptes pot fins i tot servir per a raonar la fe i per a comprendre-la millor. En el segle IV, la Patrística arriba a la seva plena maduresa. És el moment que les heretgies han arribat a la seva major agudesesa i el gran moviment maniqueu, que s'estén d'orient a occident, amenacen a l'Església. Per altra banda el pensament cristià ha adquirit profunditat i claredat, i al mateix temps vigència social en l'Imperi Romà. El món antic aquesta en la seva última etapa. Els bàrbars estan cridant des de fa temps a totes les posades de l'Imperi; al llarg de les seves fronteres es fa sentir la presència dels pobles germànics, que es van infiltrant lentament, abans de realitzar la gran irrupció del segle V. I sobretot el paganisme ha deixat d'existir; la cultura romana s'esgota en el comentari i segueix nodrint-se, al cap dels segles d'una filosofia, la grega, que no és capaç de renovar. En aquest moment apareix San Agustí, la plenitud de la Patrística, que resumeix en la seva personalitat immensa el món antic, al que encara pertany, i l'època nova, que anuncia, i el punt de la qual d'arrencada és ell mateix. En l'obra agustiniana es xifra aquest pas decisiu d'un món a un altre.

- San Agustí (354 - 430).

És una de les figures més emblemàtiques del seu temps, del cristianisme i de la filosofia. La seva personalitat tan original i abundant deixa una petjada profunda en totes les coses on posa la seva mà. La filosofia i la teologia medievals, és a dir, el que s'ha anomenat la Escolàstica, tota la dogmàtica cristiana, disciplines senceres com la filosofia de l'esperit i la filosofia de la història, ostenten la marca inconfusible que els va imprimir. Més encara: l'esperit cristià i el de la modernitat estan influïts decisivament per San Agustí; i tant la Reforma com la Contrareforma han recorregut d'una manera especial a les fonts agustinianes.

Tesis filosòfiques de San Agustí:

- a. Veritat
- b. Déu
- c. Creació.
- d. Ànima.
- e. El Bé.
- f. La Ciutat de Déu.

- a. **Veritat:** en enceses controvèrsies amb els escèptics va fer triomfar San Agustí la possibilitat de conèixer la veritat. Els escèptics diuen "no existeix la veritat; de tot es pot dubtar"; al que San Agustí replica "es podrà dubtar tot el que es vol; del que no es pot dubtar és del mateix dubte". Existeix doncs la veritat amb la qual cosa queda refutat l'escepticisme. San Agustí busca el prototip de la veritat en les veritats matemàtiques, quan diu, per exemple, que la proposició $7+3=10$, és una proposició de vigència universal per a qualsevol que tingui raó. Aquí on es veu que $7+3$ ha de ser igual a 10, troba San Agustí el que també en altres casos ha de ser veritat per a tot esperit racional, a saber, les regles, idees i normes conforme a les quals registrem i llegim el sensible i al mateix temps ho estimem i varen rectificar. Aquestes regles són una mica apriorístiques, en la qual cosa l'home, enfront del món i la seva experiència, es demostra superior, lliure i autònom.
- b. **Déu:** el mateix San Agustí, que busca la veritat en l'interior de l'home, diu alhora amb no menor èmfasi: Déu és la veritat. San Agustí s'eleva de la veritat singular a la veritat una gràcies a la qual tot la veritat és veritable per a tenir participació en ella. Considera aquesta ascensió com prova que existeix Déu i el mateix temps del que Déu mateix és: el tot de la veritat, l'ésser bo de tot el bo, l'ésser de tot ser. Així Déu és tot, però alhora no és gens de tot, doncs sobre licitació a tot, cap categoria se li pot aplicar.
- c. **Creació:** aquest concepte no és filosòfic sinó teològic. Per tant, quan San Agustí tracta de pensar-lo, se li ofereixen immediatament dificultats filosòfiques. En aquest cas, caldria admetre també en Déu el que és mutable. Per altra banda, la creació prové d'un acte lliure de la voluntat de Déu, i no és per tant, una processó necessària, com amb freqüència es va

repetir contra la teoria de l'emanació. San Agustí deixa per fi la qüestió en suspens. Veu que no es pot resoldre amb els nostres conceptes espacials i temporals.

- d. **Ànima:** el que San Agustí escriu sobre l'ànima, la seva fina intuïció, el seu art de veure i dominar les coses, la seva penetrant anàlisi i altres diverses qualitats ho revelen com psicòleg de primer ordre. L'ànima tenia per a ell especial interès. "A Déu i a l'ànima desitjo conèixer". L'ànima preval enfront del cos. Cert que San Agustí no és ja pessimista sobre cos: l'esperit del cristianisme i la seva doctrina de la creació no ho permeten. No obstant això, per a San Agustí l'home és pròpiament l'ànima. I així, seguirà pensant-se, àdhuc després que en l'alta edat mitja prosperi la fórmula aristotèlica de la unitat del cos i l'ànima.
- e. **El Bé:** quan San Agustí parla en llenguatge religiós, el bé no és per a ell altra cosa més que la voluntat de Déu. Però quan tracta de descobrir els fonaments més profunds, diu: "El bé es dona amb la llei eterna". Són les idees eternes en la ment de Déu que, com per als platònics, també aquí constitueixen el fonament de conèixer, de l'ésser i del bé. Són un ordre etern. No solament l'home és bo, també els éssers són bons i el coneixement és veritable, amb la condició que s'orientin conforme a aquest ordre etern.
- f. **La Ciutat de Déu** (interpretació de la història): sempre tindrà lloc en la història del món la lluita entre la llum i les tenebres, entre l'etern i el temporal, entre el supra sensible i el sensible, entre lo diví i lo antidiví. En la seua gran obra la Ciutat de Déu San Agustí, mostra com els poders del bé han de lluitar constantment amb els poders del mal. El seu sentit definitiu és el triomf del bé sobre el mal.

B. L' Escolasticisme.

Moviment filosòfic i teològic que va intentar utilitzar la raó natural humana, en particular la filosofia i la ciència d'Aristòtil, per a comprendre el contingut sobrenatural de la revelació cristiana. Principal moviment en les escoles i universitats medievals d'Europa, des de mitjans del segle XI fins a mitjans del segle XV, el seu ideal últim va ser integrar en un sistema ordenat tant el saber natural de Grècia i Roma com el saber religiós del cristianisme. El terme escolàstica també s'utilitza en un sentit més ampli per a expressar l'esperit i mètodes característics d'aquest moment de la història de la filosofia o qualsevol altre esperit o actitud similar cap al saber oposats en altres èpoques. El terme escolàstica, que a l'origen designava als mestres de les escoles monàstiques o catedralícies medievals, de les quals van sorgir les universitats, va acabar per aplicar-se a qualsevol que ensenyés filosofia o teologia en aquestes escoles o universitats.

• **Característiques Principals.**

Els pensadors escolàstics van sostenir una àmplia varietat d'idees tant en filosofia com en teologia. El que dóna unitat a tot el moviment escolàstic són les metes comunes, les actituds i els mètodes acceptats d'una manera general per tots els seus membres. La principal preocupació dels escolàstics no va ser conèixer nous fets sinó integrar el coneixement ja adquirit de forma separada pel raonament grec i la revelació cristiana. Aquest interès és una de les diferències més característiques entre la escolàstica i el pensament modern des del renaixement.

L'objectiu essencial dels escolàstics va determinar algunes actituds comunes, de les quals la més important va ser la seva convicció de l'harmonia fonamental entre raó i revelació. Els escolàstics afirmaven que el mateix Déu era la font d'ambdós tipus de coneixement i la veritat era un dels seus principals atributs. No podia contradir-se a si mateix en aquests dos camins d'expressió. Qualsevol oposició aparent entre revelació i raó podia deures o a l'ús incorrecte de la raó o a una errònia interpretació de les paraules de la revelació. Com els escolàstics creien que la revelació era l'ensenyament directe de Déu, aquesta tenia per a ells un major grau de debò i certesa que la raó natural. En els conflictes entre fe religiosa i raonament filosòfic, la fe era sempre l'àrbitre suprem, la decisió dels teòlegs prevalia sobre la dels filòsofs. Després de principis del segle XIII, el pensament escolàstic va posar major èmfasi en la independència de la filosofia en el seu camp propi. Malgrat tot, durant el període escolàstic la filosofia va estar al servei de la teologia, no només perquè la veritat de la filosofia estava subordinada a la de la teologia, sinó també perquè els teòlegs utilitzaven la filosofia per a comprendre i explicar la revelació.

Aquesta postura de la escolàstica va xocar amb l'anomenada teoria de la doble veritat del filòsof i físic hispà-àrab Averroes. La seva teoria mantenia que la veritat era accessible tant a la teologia com a la filosofia islàmica però que tan sols la filosofia podia comprendre-la en la seva totalitat. Per tant, les cridades veritats de la teologia servien, per a la gent comuna, d'expressions imaginatives imperfectes de la veritat autèntica, només accessible per la filosofia. Averroes sostenia que la veritat filosòfica podia fins i tot contradir, almenys d'una forma verbal, els ensenyaments de la teologia islàmica.

Com resultat de la seva creença en l'harmonia entre fe i raó, els escolàstics van intentar determinar l'àmbit precís i les competències de cadascuna d'aquestes facultats. Molts dels primers escolàstics, com l'eclesiàstic i filòsof italià Sant Anselm, no ho van aconseguir i van estar convençuts que la raó podia provar algunes doctrines procedents de la revelació divina. Més tard, en el moment d'esplendor de la escolàstica, el teòleg i filòsof

italià Sant Tomàs d'Aquino va establir un equilibri entre raó i revelació. No obstant això, els escolàstics posteriors a sant Tomàs, començant pel teòleg i filòsof escocès Duns Escoto, van limitar cada vegada més el camp de les veritats capaces de ser provades a través de la raó i van insistir que moltes doctrines anteriors que es pensava havien estat provades per la filosofia havien de ser acceptades sobre la base única de la fe. Una de les raons d'aquesta limitació va anar que els escolàstics van aplicar els requisits per a la demostració científica, recollits al principi en l'Organon d'Aristòtil, d'una manera molt més rigorosa que ho havia fet qualsevol dels filòsofs anteriors. Aquests requisits eren tan estrictes que el propi Aristòtil rares vegades va ser capaç d'aplicar-los en detall més enllà del camp de les matemàtiques. Aquesta tendència va desembocar de forma teòrica en la pèrdua de confiança en la raó natural humana i en la filosofia, com va quedar caracteritzada la primera època del renaixement, i així ho van assumir els primers reformadors religiosos protestants, com Martí Luter.

Altra actitud comuna entre els escolàstics va ser la seva submissió a les cridades autoritats, tant en filosofia com en teologia. Aquestes autoritats eren els grans mestres del pensament de Grècia i Roma i els primers Pares de l'Església. Els escolàstics medievals es van imposar a si mateixos pensar i escriure mitjançant l'estudi únic i intensiu dels autors clàssics, a la cultura dels quals i saber atribuïen certes immutables. Després d'arribar a la seva plena maduresa de pensament i produir els primers treballs originals de filosofia, van seguir citant a les autoritats per a donar pes a les seves pròpies opinions, encara que a aquestes últimes arribaven en molts casos de manera independent. Crítiques posteriors van concloure d'aquesta pràctica que els escolàstics eren mers compiladors o repetidors dels seus mestres. En realitat, els escolàstics madurs, com sant Tomàs d'Aquino o Duns Escoto, van ser molt flexibles i independents en la seva utilització dels textos dels clàssics; sovint amb la finalitat d'harmonitzar els textos amb les seves pròpies posicions, van oferir interpretacions que eren difícils de conciliar amb les intencions i motius inspiradors en els clàssics. El recurs a la cita dels clàssics va ser, en molts casos, poc més que un ornament estilístic per a començar o finalitzar l'exposició de les pròpies opinions i intentava demostrar que les idees del exegeta eren continuïtat del passat i no simples novetats. Novetat i originalitat de pensament no eren perseguits de forma deliberada per cap dels escolàstics sinó més aviat minimitzades el més possible.

Els escolàstics van considerar a Aristòtil la màxima autoritat filosòfica, anomenant-li de manera habitual "el filòsof". El primer prelat i teòleg cristià sant Agustí va anar la seva principal autoritat en teologia, tan sols subordinat a la Bíblia i als concilis oficials de l'Església. Els escolàstics es van adherir amb major

intensitat i sense cap crítica a les doctrines emeses per la jerarquia eclesial a l'admetre les opinions d'Aristòtil en matèria de ciències empíriques, com la física, l'astronomia i la biologia. La seva acceptació sense crítica va afeblir a la escolàstica i va ser una de les principals raons de la seva desdenys rebuig per part dels investigadors i savis del renaixement i fins i tot de molt temps després.

• **Mètodes Comuns.**

Un dels principals mètodes de l'escolàstica va ser l'ús de la lògica i el vocabulari filosòfic d'Aristòtil en l'ensenyament, la demostració i la discussió. Altre important mètode va ser ensenyar un text per mitjà d'un comentari d'alguna autoritat acceptada. En filosofia, aquesta autoritat era atribuïda d'una manera gairebé mecànica i procedimental a Aristòtil. En teologia, els textos principals eren la Bíblia i el *Sententiarum Libri Quatuor* (Quatre llibres de Sentències) del teòleg i prelat italià del segle XII Pedro Lombardo, una recopilació de les opinions dels primers Pares de l'Església sobre problemes de teologia. Els primers escolàstics van començar assumint com ortodòxia intel·lectual el contingut dels textos que estaven comentant. A poc a poc, conformi la pràctica de la lectura va ser desenvolupant el seu propi poder de crítica, van introduir molts comentaris suplementaris sobre alguns punts que el propi text no cobria o no havia resolt de forma adequada. A partir del segle XIII, aquests comentaris suplementaris, que expressaven el pensament personal dels mestres, es van convertir en la part més àmplia i transcendent dels textos, resultant així que l'explicació literal del text era reduïda a un simple passatge de cada exegesi. Juntament amb els comentaris contava la tècnica de discussió per mitjà del debat públic. Cada professor d'una universitat medieval havia d'aparèixer diverses vegades a l'any davant el cos docent i els alumnes, reunits en assemblea, en un debat per a defensar els punts crucials dels seus propis ensenyaments enfront de tot aquell que les posés en dubte. Les idees de la lògica aristotèlica s'empraven tant en la defensa com en l'atac. En el segle XIII el debat públic es va convertir en un instrument educatiu flexible per a estimular, provar i comunicar el progrés del pensament en la filosofia i teologia. Després de la meitat del segle XIV, no obstant això, la vitalitat del debat públic va decaure i es va convertir en un rígid formalisme. Els participants se sentien menys interessats en el contingut real que en petits punts de la lògica i nímies subtileses del pensament. Aquest tipus degradat de debat va influir molt a donar una dolenta reputació a la escolàstica durant el renaixement i posteriorment; en conseqüència molts pensadors moderns ho han considerat un mer mecanisme lògic pedant i artificial.

• Principals Filòsofs Escolàstics.

Entre els escolàstics més destacats dels segles XI i XII es troben Sant Anselm; el filòsof, teòleg i professor de lògica Pedro Abelardo i el filòsof i clergue Roscelino, que va fundar l'escola de filosofia coneguda com nominalisme. Entre els pensadors jueus del mateix període, el rabí, filòsof i físic Maimónides va intentar harmonitzar la filosofia aristotèlica amb la revelació divina com s'entén en el judaisme, en un esperit similar al dels escolàstics cristians. Els escolàstics de l'anomenada edat d'or del segle XIII inclouen a Sant Tomàs d'Aquino i al filòsof alemany Sant Albert Magne, ambdós pertanyents a l'ordre dels dominics; al monjo i filòsof anglès Roger Bacon, al prelat i teòleg italià sant Bonaventura, i a Duns Escoto, tots pertanyents a l'ordre dels franciscans i al sacerdot seglar belga del segle XIII Henry de Ghent. El nominalisme es va convertir en l'escola filosòfica dominant del segle XIV, quan la escolàstica va començar a declinar. El nominalista més important va ser el filòsof anglès Guillermo de Ockham, un gran lògic que va atacar tots els sistemes filosòfics dels escolàstics precedents per a mantenir en canvi que la raó humana i la filosofia natural tenien un camp d'acció molt més limitat del que els seus antecessors havien establert. Si bé és cert que aquests autors representen a la filosofia medieval, ara vegem d'una forma més detallada uneixo a un als més importants d'aquests quant a la Escolàstica:

• Escoto Eriúgena, Juan (c. 815-c. 877).

És el creador del primer gran sistema filosòfic de l'edat mitja. Pel que sembla era descendent d'escocesos però, com ja s'ha dit, hagué de néixer a Irlanda com així ho indica l'ús del pseudònim Johannes Ierugena o Eriúgena (que vol dir "nascut a Irlanda"). Entorn del 847 Carles I, rei de França, li nomena supervisor de l'escola de la cort i li encarrega que tradueixi al llatí les obres del neoplatònic Dionisio el Areopagita. Eriúgena, que no va voler sotmetre les seves obres al control de la censura, va entrar en conflicte amb el papa Nicolau I. El rei Carles li va prestar el seu suport, encara que va haver de viure reclòs en la cort fins a la mort del monarca en 877. Els concilis de Valence (855), Langres (859) i Vercelli (1050) van condemnar el tractat *De Divina Praedestinatione* (Sobre la predestinació divina, 851), que defensa la creença de Hincmar, arquebisbe de Reims, sobre la destinació final dels individus en el sentit que aquest no depèn de Déu d'una forma absoluta, ja que la voluntat també té alguna cosa que dir sobre la salvació o la condemna. Per altra banda, Eriúgena afirma també en els seus escrits que no existeix gens semblant a la condemna com es creu conforme a la tradició. Tots els éssers humans, afirma, es transformaran per igual en esperits purs.

En el seu panteística obra *De Divisione Naturae* (Sobre la divisió de la Naturalesa, 865-870), rebutja la creença cristiana que l'univers fora creat del no-res. Sosté més aviat que el món de l'espai i del temps és una manifestació de les idees presents en el pensament de Déu i descriu a aquest déu com el punt més alt de tota l'evolució. Eriúgena afirma també que la raó no necessita ser sancionada per l'autoritat; més aviat al contrari, la raó és en si mateixa la base de l'autoritat. L'obra *De Divisione Naturae* va ser condemnada en 1225, en el concili de Sens, i el papa Honori III va ordenar que es cremés.

Sol creure's que Eriúgena va escriure també una obra en la qual negava la presència de Crist en l'Eucaristia. Encara que alguns dels punts de vista de Eriúgena poden considerar-se herètics, és respectat no obstant això per l'abast de la seva obra i el més freqüent és que se li consideri com un dels primers representants del escolasticisme.

• **Sant Anselm de Canterbury (c. 1033-1109).**

Teòleg, filòsof i Doctor de l'Església, que va proposar una teoria sobre l'existència de Déu que encara avui se segueix debatent.

Va néixer en Aosta (nord d'Itàlia) en el seno d'una família acomodada. En 1060 va ingressar en el monestir benedictí de Bec (Normandia), on era abat el religiós i erudit Lanfranco. Quan, en 1070, aquest va ser nomenat arquebisbe de Cantorbery pel rei d'Anglaterra Guillem I el Conqueridor, Anelm li va substituir al capdavant del monestir. Durant aquests anys va arribar un gran prestigi pels seus coneixements i pietat, i els seus monjos li van animar que posés per escrit les meditacions que basava els seus ensenyaments. D'aquesta manera va redactar *Monologium* (1077), en el qual, reflectint la influència de sant Ajustí d'Hipona, presentava a Déu com l'Ésser més suprem i investigava sobre els seus atributs. Animat per l'acollida que va tenir la seva obra, va continuar amb el seu projecte de comprensió de la recerca de fe, concloent *Proslogium* (1078), on presentava el que en el segle XVIII va arribar a conèixer-se com l'argument ontològic de l'existència de Déu. Sostenia que fins i tot qui dubtaven de l'existència de Déu haurien d'observar certa comprensió sobre el que dubtaven: és a dir, comprendrien a Déu com un ésser del que no es pot pensar una mica més gran. Ja que és més gran existir fora de la ment que només en la ment, un escèptic que negués l'existència de Déu estaria incorrent en una contradicció, ja que estaria afirmant que és possible pensar en una mica més gran que en un ésser del que gens més gran es pot pensar. D'aquí que, per definició, Déu existeix.

La crítica bàsica a l'argument de sant Anselm és que no es pot deduir l'existència fora de la ment de res, analitzant la seva

definició. Ja en la seva època, el monjo Gaunilón de Marmoutier va posar objeccions al seu raonament, com més tard ho farien sant Tomàs d'Aquino i Immanuel Kant. No obstant això, René Descartis, Baruch Spinoza, Gottfried Wilhelm Leibniz i alguns pensadors contemporanis han emès raonaments similars.

En 1093, Anselm va ser cridat per a succeir a Lanfranco menjo arquebisbe de Canterbury. Des d'aquesta dignitat va participar en una època de grans conflictes amb Guillem II el Vermell, successor de Guillem I el Conqueridor en el tron d'Anglaterra, sobre la independència de l'Església del poder regi. Tant durant la seva estada a Anglaterra com en el seu posterior exili italià, sant Anselm va estar sempre enfrontat amb els poders seculars. A pesar d'això, va continuar les seves reflexions teològiques, escrivint *Cur Deus Homo*, un estudi sobre l'encarnació i crucifixió de Jesucrist com una forma de expiació del pecat.

En 1100, quan Enric I va heretar la corona anglesa, Anselm va regressar a Canterbury, sent posteriorment bandejat, de nou, per les seves contínues controvèrsies amb el Rei. Fins a 1106 no va regressar a Canterbury, on va viure fins al dia de la seva defunció, ocorregut el 2 d'abril de 1109. Va ser canonitzat en 1163 i declarat Doctor de l'Església en 1720. La seva festivitat se celebra el 21 d'abril.

• **Abelard, Pere (1079-c. 1142).**

Filòsof i teòleg francès, la fama del qual com professor li va convertir en una de les figures més cèlebres del segle XII. Va néixer en Li Pallet (Bretanya) i va deixar la seva llar per a estudiar en Loches amb el filòsof nominalista francès Roscelino i més tard a París amb el filòsof realista francès Guillem de Champeaux. Crític dels seus mestres, Abelard va començar a ensenyar en Melun, en Corbeil i en 1108, a París. Aviat va adquirir fama per tota Europa com professor i pensador original. En 1117 es va convertir en tutor de Eloísa, neboda de Fulbert, canonge de la catedral de Notre Dóna'm a París.

Eloísa i Abelard es van enamorar, i ella va donar a llum un fill a qui van cridar Astrolabio. Davant la insistència d'Abelard es van casar en secret i va convèncer a Eloísa para prendre els vots sagrats en l'abadia benedictina de Saint-Argenteuil. El seu oncle Fulbert, al principi enfurit per la relació entre els dos i després alguna cosa aplacat pel seu matrimoni, va decidir, no obstant això, que Abelard havia d'abandonar a Eloísa en l'abadia i castrar-se. La parella es va separar llavors: Eloísa va entrar en una ordre de religioses, mentre Abelard es va recollir en l'abadia de Saint-Denis-en-France, a París.

La primera obra publicada d'Abelard, un tractat sobre *la Trinitat* (1121), va ser condemnada i cremada per un concili catòlic que es va reunir en Soissons en aquest mateix any. Obligat a deixar Saint-Denis-en-France, Abelard va fundar una capella i un oratori, cridat la Paraclete, en Nogent-sud-Seine. En 1125 va ser triat abat del monestir de Saint-Gildas-de-Rhuis, on va escriure el seu autobiogràfica *Historia Calamitatum* (Història de les meves desventures, 1132). En aquesta època va començar la famosa relació epistolar amb Eloísa, cartes que han arribat a ser clàssics de la correspondència romàntica. En 1140 sant Bernard de Claraval, eminent religiós francès qui considerava que els mètodes dialèctics d'Abelard eren perillosos i poc respectuosos amb els dogmes de la fe, va convèncer al concili catòlic reunit en Sens, i al papa Innocenci II, de condemnar-lo pels seus escrits i ensenyaments racionalistes i escèptiques. En el seu camí a Roma per a apel·lar contra la condemna, va acceptar l'hospitalitat de Pere el Venerable, abat de Cluny, i va romandre allí durant mesos. Abelard va morir en un priorat cluniacenc prop de Chalon-sud-Saône. El seu cos va ser dut a la Paraclete; quan Eloísa va morir en 1164 va ser enterrada al costat d'ell. En 1817 ambdós cossos van ser traslladats a una tomba comuna en el cementiri de Père Lachaise, a París.

L'atractiu romàntic de la vida d'Abelard sovint enfosqueix la importància del seu pensament. Va ser, no obstant això, un dels pensadors més destacats de l'edat mitja. En l'èmfasi que va posar en la discussió dialèctica, Abelard seguia al filòsof i teòleg del segle IX Juan Escoto Eriúgena, i precedia al filòsof escolàstic italià sant Tomàs d'Aquino. La principal tesi dialèctica d'Abelard és que la veritat ha d'arribar-se sospesant amb rigor tots els aspectes d'una qüestió i es va presentar en *Sic et Non (Així i d'altra forma, c. 1123)*. També es va anticipar a la posterior dependència teològica de l'obra d'Aristòtil, més que de la de Plató. Abelard va reaccionar amb força contra les teories del realisme extrem, negant que els conceptes universals tinguin existència independent fora de la ment. Segons Abelard, 'universal' és una paraula funcional que expressa la imatge combinada d'aquestes associacions comunes de paraules dintre de la ment. Aquesta posició no és nominalista, perquè Abelard subratlla que les associacions de les quals està formada la imatge i a les quals es dóna un nom universal tenen una certa semblança o naturalesa comuna. La seva teoria és un pas definitiu cap al realisme moderat d'Aquino, però manca d'una explicació del procés pel qual es formen les idees. En l'evolució de l'ètica, la major contribució d'Abelard va anar sostenir que un acte ha de ser jutjat per la intenció que guia a qui ho realitza.

A més de les obres esmentades, Abelardova escriure molts llibres en llatí sobre ètica, teologia i dialèctica, així com poesia i himnes religiosos.

• Sant Bonaventura (c. 1217-1274).

Teòleg cristià i vicari general dels franciscans, cèlebre pels seus escrits espirituals, se li va conèixer com el Doctor Seràfic.

Bonaventura va néixer en Bagnoregio (prop de Viterbo, Itàlia), fill de Juan de Fidanza. De nom Juan, va ingressar en la Universitat de París en 1235, on va estudiar sota els ensenyaments d'Alexandre d'Halis. Va ingressar en l'ordre franciscana en 1243, i va adoptar el nom de Bonaventura i va aprofundir en els seus estudis fins a convertir-se en mestre (professor) de teologia en 1254. Durant aquest període va preparar un comentari sobre les Escripures, el *Breviloquium* i igual que el seu coetani Tomàs d'Aquino, va treballar per a integrar la visió aristotèlica en la tradició de sant Agustí. Bonaventura va acceptar gran part de la filosofia científica d'Aristòtil, però va rebutjar quant coneixia de la seva metafísica per insuficient, ja que, segons Bonaventura, al filòsof no li guiava la llum de la fe cristiana. La doctrina de la il·luminació de la ment humana (l'ànima) pel diví -una forma d'identificar la veritat o falsedat del judici- la va prendre de les doctrines de sant Agustí. El seu Itinerari de la ment cap a Déu (1259) i els seus breus tractats místics reflecteixen la seva preocupació per la forma que l'ànima reconeix i s'uneix a Déu.

Cèlebre pels seus estudis i bon judici, Bonaventura va ser triat vicari general dels franciscans en 1257, en un moment que la comunitat es trobava escindida a causa de la controvèrsia sobre fins a quin punt devia, com ordre, respectar el compromís de sant Francesc amb la pobresa. Va aconseguir superar aquesta divisió i per això se li considera com el segon fundador de l'ordre. Va escriure (1263) la versió oficial de la *Vida de sant Francesc d'Assís*, i es va dedicar a viatjar i a predicar l'estil de vida franciscà.

El papa Gregori X (Papa entre 1271 i 1276) li va nomenar cardenal arquebisbe de Albano al maig de 1273 i Bonaventura va col·laborar en els preparatius del Concili de Lió convocat per a solucionar el cisma amb l'Església oriental. Va morir el 15 de juliol de 1274 a Lió.

El papa Sixte IV va canonitzar a Bonaventura en 1482 i en 1587 o 1588, el papa Sixte V li va nomenar doctor de l'Església. La seva festivitat se celebra el 15 de juliol.

• Averroes (1126-1198).

Filòsof àrab musulmà, físic, jurista maliki i teòleg ashari, va néixer a Còrdova, Espanya. El seu pare, un jutge de Còrdova, li va ensenyar jurisprudència musulmana. En la seva ciutat natal

també va estudiar teologia, filosofia occidental i matemàtiques amb el filòsof àrab Ibn Tufayl, i medicina amb el metge àrab Avenzoar. Averroes va ser designat jutge a Sevilla en 1169 i a Còrdova en 1171; en 1182 es va convertir en el metge de Abu Yaqub Yusuf, el califa almohade del Marroc i de l'Espanya musulmana. La idea de Averroes que la raó primera sobre la religió li va dur a l'exili en 1195 per ordre de Abu Yusuf Yaqub al-Mansur; va ser restituit poc abans de la seva mort.

Averroes mantenia que les veritats metafísiques poden expressar-se per dos camins: a través de la filosofia (segons pensava el grec clàssic Aristòtil i els neoplatònics de l'antiguitat tardana) i a través de la religió (com es reflecteix en la idea simplificada i al·legòrica dels llibres de la revelació). Encara que en realitat Averroes no va proposar l'existència de dos tipus de veritats, filosòfica i religiosa, les seves idees van ser interpretades pels pensadors cristians, que les van classificar de "teoria de la doble veritat". Va rebutjar el concepte de la creació del món en el temps: mantenia que el món no té principi. Déu és el "primer motor", la força propulsora de tot moviment, que transforma el potencial en el real. L'ànima individual humana emana de l'ànima universal unificada. Els amplis comentaris de Averroes sobre l'obres d'Aristòtil van ser traduïts al llatí i a l'hebreu i va tenir gran influència tant en la escolàstica i la filosofia cristiana (en l'Europa medieval) com en els filòsofs jueus de l'edat mitja. La seva principal obra original va ser *Tahafut al-Tahafut* (àrab, "La destrucció de la destrucció"), on rebutja una obra del teòleg islàmic Algazel sobre la filosofia. És també autor d'obres sobre medicina, astronomia, dret i gramàtica.

• **Maimónides (1135-1204).**

Filòsof, matemàtic i físic hispanojueu. Nascut a Còrdova, va anar també conegut menjo Rambam (per les inicials del seu veritable nom, Rabí Mosheh ben Maimon). Després de ser conquistada Còrdova, en 1148, pels almohades, que van imposar les lleis de l'islam tant a cristians com a jueus, la família de Maimónides va decidir exiliar-se. Després d'errar durant anys, es van establir a Egipte. Allí Maimónides va arribar a ser rabino principal del Caire i mèdic de Saladino I, sultà d'Egipte i Síria.

La contribució de Maimónides a l'evolució del judaisme li va proporcionar l'àlies de segon Moisès. La seva gran obra en el camp de la legislació jueva és la *Mishné Torá* (Repetició de la Llei), desenvolupada en 14 llibres i escrita en hebreu (1170-1180), que va seguir modificant fins a la seva mort. A més, va formular els Tretze articles de fe, un dels diversos credos als quals nombrosos jueus ortodoxos encara s'adhereixen. Està reconegut com el filòsof jueu més important de l'edat mitja. En

Guia de perplexs, escrita en àrab (c. 1190), Maimónides intenta harmonitzar fe i raó conciliant els dogmes del judaisme rabínic amb el racionalisme de la filosofia aristotèlica en la seva versió àrab, que inclou elements de neoplatonisme. Aquesta obra, en la qual considera la naturalesa de Déu i la creació, el lliure albir i el problema del bé i del mal, va tenir una gran influència en filòsofs cristians com sant Tomàs d'Aquino i sant Albert Magne. La seva utilització d'un mètode al·legòric, aplicable a la interpretació bíblica, que minimitzava el antropomorfisme, va ser condemnada durant diversos segles per molts rabins ortodoxes; però les qüestions conflictives del seu pensament han perdut rellevància en l'època moderna. La fama de Maimónides menjo mèdic igualava a la qual va gaudir com filòsof i autoritat en la llei jueva. També va escriure sobre astronomia, lògica i matemàtiques.

• Sant Tomás de Aquino (1225-1274).

De vegades cridat doctor angèlic i el príncep dels escolàstics, filòsof i teòleg italià, les obres del qual ho han convertit en la figura més important de la filosofia escolàstica i un dels teòlegs excel·lents del catolicisme.

Va néixer en una família noble en Roccasecca (prop d'Aquino, a Itàlia) i va estudiar en el monestir benedictí de munti Cassino i en la Universitat de Nàpols. Va ingressar en l'ordre dels dominics encara sense graduar-se en 1243, l'any de la mort del seu pare. La seva mare, que s'oposava a l'entrada de Tomàs en una ordre mendicant, li va confinar en el castell familiar durant més d'un any en un va intent de fer-li abandonar el camí que havia triat. Li va alliberar en 1245, i llavors Tomàs va viatjar a París per a completar la seva formació. Va estudiar amb el filòsof escolàstic alemany Albert Magne, seguint-li a Colònia en 1248. Perquè Tomàs era de poderosa constitució física i taciturn, els seus companys novicis li cridaven bou mut, però Albert Magne havia predit que "aquest bou un dia omplirà el món amb els seus brams".

Tomàs d'Aquino va ser ordenat sacerdot en 1250, i va començar a impartir classes en la Universitat de París en 1252. Els seus primers escrits, en particular sumaris i explicacions de les seves classes, van aparèixer dos anys més tard. La seva primera obra important va ser *Scripta super llibres Sententiarum* (c. 1256), que consisteix en comentaris sobre una obra influent relacionada amb els sagraments de l'Església, coneguda com el *Sententiarum libri quatuor*, del teòleg italià Pedro Lombardo. En 1256 a Tomàs d'Aquino se li va concedir un doctorat en teologia i va ser nomenat professor de filosofia en la Universitat de París. El papa Aleixandre IV, que va ocupar la cadira pontifícia des de 1254 fins

a 1261, li va cridar a Roma en 1259, on va servir com conseller i professor en la cúria papal. Va regressar a París en 1268, i de seguida va arribar a implicar-se en una controvèrsia amb el filòsof francès Siger de Brabant i altres seguidors del filòsof islàmic Averroes.

L'estudi d'Aristòtil i els averroïstes per a comprendre la crucial importància d'aquesta polèmica en l'evolució del pensament d'Occident, és necessari considerar el context que es va produir. Abans de Tomàs d'Aquino, el pensament occidental havia estat dominat per la filosofia de sant Agustí, el gran Pare i Doctor de l'Església occidental durant els segles IV i V, qui considerava que en la recerca de la veritat s'havia de desconfiar en l'experiència dels sentits. A principis del segle XIII les principals obres d'Aristòtil van estar disponibles en una traducció llatina de l'escola de traductors de Toledo, acompanyades pels comentaris de Averroes i altres erudits islàmics. El vigor, la claredat i l'autoritat dels ensenyaments d'Aristòtil van retornar la confiança en el coneixement empíric, el que va originar la formació d'una escola de filòsofs coneguts com averroïstes. Sota el lideratge de Siger de Brabant, els averroïstes afirmaven que la filosofia era independent de la revelació. Aquesta postura amenaçava la integritat i supremacia de la doctrina catòlica, apostòlica romana i va omplir de preocupació als pensadors ortodoxes. Ignorar a Aristòtil, tal com ho feien els averroïstes, era impossible, i condemnar els seus ensenyaments era inútil. Havia de ser tingut en compte. San Albert Magne i altres erudits havien intentat plantar cara als averroïstes, però amb poc èxit. Sant Tomàs va triomfar amb brillantor.

Reconciliant l'èmfasi agustiniana sobre el principi humà espiritual amb l'afirmació averroïsta de l'autonomia del coneixement derivat dels sentits, Tomàs d'Aquino insistia que les veritats de la fe i les pròpies de l'experiència sensible, així com les presentades per Aristòtil, són compatibles i complementàries. Algunes veritats, com el misteri de l'encarnació, poden ser conegudes només a través de la revelació, i altres, com la composició de les coses materials, només a través de l'experiència; àdhuc altres, com l'existència de Déu, són conegudes a través d'ambdues per igual. Així, la fe guia a l'home cap a la seva fi última, Déu; supera a la raó, però no l'anul·la. Tot coneixement, mantenia, té el seu origen en la sensació, però les dades sensibles poden fer-se intel·ligibles només per l'acció de l'intel·lecte, que eleva el pensament cap a la prensió de tals realitats immaterials com l'ànima humana, els àngels i Déu. Per a assolir la comprensió de les veritats més elevades, aquelles amb les quals està relacionada la religió, és necessària l'ajuda de la revelació. El realisme moderat de sant Tomàs va afirmar els grans conceptes del seu sistema en el pensament, en oposició al realisme extrem, el qual els proposava com independents del pensament humà. No obstant això, admetia una base per als universals en les coses existents en oposició al

nominalisme i conceptualisme. En la seva filosofia de la política, a pesar de reconèixer el valor positiu de la societat humana, es proposa justificar la perfecta racionalitat de la subordinació de l'Estat a l'Església.

Sant Tomàs primer va suggerir la seva opinió madurada en *De unitate intellectus contra averroistas* (1270). Aquesta obra va girà la tendència contra els seus oponents, els quals van ser censurats per l'Església.

Sant Tomàs va deixar París en 1272 i es va anar A Nàpols, on va organitzar una nova escola dominica. Al març de 1274, mentre viatjava per a assistir al Concili de Lió, al que havia estat enviat pel papa Gregori X, va caure malalt. Va morir el 7 de març en el monestir cistercenc de Fossanova.

Amb més fortuna que cap altre teòleg o filòsof, sant Tomàs va organitzar el coneixement del seu temps i ho va posar al servei de la seva fe. En el seu esforç per a reconciliar fe amb intel·lecte, va crear una síntesi filosòfica de les obres i ensenyaments d'Aristòtil i altres savis clàssics: de sant Agustí i altres Pares de l'Església, de Averroes, Avicena, i altres erudits islàmics, de pensadors jueus menjo Maimónides i Solomon ben Yehuda ibn Gabirol, i dels seus predecessors en la tradició escolàstica. Aquesta síntesi la va dur en la línia de la Bíblia i la doctrina catòlica.

L'èxit de sant Tomàs va ser immens; la seva obra marca una de les escasses grans culminacions en la història de la filosofia. Després d'ell, els filòsofs occidentals només podien triar entre seguir-li amb humilitat o inclinar-se cap a alguna altra adreça diferent. En els segles posteriors a la seva mort, la tendència dominant i constant entre els pensadors catòlics va ser adoptar la segona alternativa. L'interès en la filosofia tomista va començar a restablir-se, no obstant això, cap al final del segle XIX. En la encíclica *Aeterni Patris (Del Pare etern, 1879)*, el papa Lleó XIII recomanava que la filosofia de sant Tomàs anés la base de l'ensenyament en totes les escoles catòliques. El papa Píius XII, en la encíclica *Humani generis* (1950), afirmava que la filosofia tomista és la guia més segura per a la doctrina catòlica i desaprovava tota desviació d'ella. El tomisme roman com una escola important en el pensament contemporani. Entre els pensadors, catòlics i no catòlics, que han treballat dintre del marc tomista, han estat els filòsofs francesos Jacques Maritain i Étienne Gilson.

Sant Tomàs va estar un autor prolífic en extrem, amb prop de 800 obres atribuïdes. Les dues més importants són *Summa contra Gentils* (1261-1264), un estudi raonat amb la intenció de persuadir als intel·lectuals musulmans de la veritat del cristianisme i la *Summa theologica* (1265-1273), en tres parts

(sobre Déu, la vida moral de l'home i Crist), de la qual l'última està inacabada.

• **Duns Escoto, Juan (c. 1266-1308).**

Teòleg i filòsof escocès, creador de l'escola escolàstica cridada escotisme. Nascut en Duns, Lothian, Duns Escoto va entrar en l'ordre franciscana i va estudiar en les universitats de Oxford i París. Més tard impartiria classes en ambdós centres sobre *les Sentències*, el manual teològic bàsic del teòleg italià Pedro Lombardo. En 1303 es va exiliar de París per negar-se a donar suport a Felip IV, rei de França, en la seva disputa amb el papa Bonifaci VIII sobri els imposats amb que es gravaven les propietats de l'Església. Després d'un breu exili Duns Escoto retornar a París, on va ensenyar fins a 1307. A la fi d'aquest any va ser enviat a Colònia, on va fer classes fins a la seva mort, el 8 de novembre de 1308. Els seus escrits més importants són les dues col·leccions de *Comentaris sobre les Sentències* i els tractats *Qüestions quodlibetic*, *Qüestions sobre metafísica*, i sobre el principi primer. A causa del seu intricat però hàbil mètode d'anàlisi, en concret en la seva defensa de la doctrina de la *Inmaculada Concepció* (que el papa Pius IX va definir com dogma de l'Església catòlica en 1854), se li coneix com Doctor Subtils (en llatí, 'doctor subtil').

En el seu sistema de filosofia Duns Escoto va analitzar amb precisió els conceptes de causalitat i possibilitat en un intent d'establir una prova rigorosa de l'existència de Déu, l'ésser primer i infinit. No obstant això, mantenia que per a conèixer la veritat en tota la seva amplitud i complir amb la pròpia destinació etern no ha de limitar-se a fer ús de les intuïcions derivades del coneixement natural o la filosofia, sinó que també ha d'intentar conèixer i acceptar la revelació divina. La revelació complementa i perfecciona el coneixement natural, i, en conseqüència, no pot haver contradicció entre ells. Para Duns Escoto, teologia i filosofia són disciplines distintes i separades; no obstant això, es complementen, perquè la teologia recorre a la filosofia com una eina. En la seva opinió, l'interès primordial de la teologia és Déu, considerat des del punt de vista de la seva pròpia naturalesa, mentre que la filosofia només apel·la a Déu en la mesura que Ell és la causa primera de les coses. Al considerar la naturalesa de la teologia com una ciència, no obstant això, Duns Escoto es va apartar de forma clara del seu precursor dominic, sant Tomàs d'Aquino. Mentre sant Tomàs definia la teologia primer i abans de res com una disciplina especulativa, Duns Escoto abordava la teologia com una ciència pràctica, interessada en qüestions teòriques només en la mesura que aquestes es plantegen com fi el salvar ànimes a través de la revelació. Va argumentar que mitjançant la fe una persona pot conèixer amb absoluta certesa que l'ànima és incorruptible i immortal; la raó pot argumentar

amb versemblança l'existència de tals qualitats de l'ànima, però no pot provar que existeixin amb exactitud.

Com sant Tomàs, Escoto va ser un realista de la filosofia, però es distingia d'aquest en certes matèries bàsiques. El principal punt de diferència entre ells està relacionat amb les seves idees de la percepció. Duns Escoto mantenia que una comprensió directa, intuïtiva, de les coses concretes s'obté tant a través de l'intel·lecte com dels sentits. Aquino, d'altra banda, sostenia que l'intel·lecte no coneix per si mateix la singularitat de les coses materials sinó només les naturaleses universals abstretes al seu torn de les percepcions. Duns Escoto afirmava que els universals no tenen una existència separada de la ment humana, sinó que cada cosa separada o 'singular' posseïx una naturalesa distinta cap a l'exterior que comparteix amb altres coses de la mateixa classe. Aquest fet, pensava, subministra el fonament objectiu del nostre coneixement sobre les veritats essencials. Seguint la tradició franciscana establerta pel teòleg italià Sant Bonaventura, Duns Escoto va recalcar la primacia de la llibertat humana i dels actes d'amor sobre l'intel·lecte. Evitava una visió arbitrària o voluntarista dels actes de Déu, encara que advertia al mateix temps que l'existència actual de les coses depèn d'una decisió lliure presa per Déu, i sostenia que les obligacions morals depenen de la voluntat de Déu. Aquesta voluntat, ensenyava, és lliure per complet i no estava formada o determinada per motius concrets. Déu ordena una acció no perquè ell vegi que és bona, com afirmava sant Tomàs, sinó que la fa bona a l'ordenar-la.

Duns Escoto va ser un dels més profunds i refinats teòlegs i filòsofs medievals coneguts per la seva filiació escolàstica. Durant molts segles després de la seva mort, els seus seguidors, cridats escotistes, van estar en conflicte amb els adeptes de sant Tomàs, que eren cridats tomistes.

• **Ockham, Guillermo de (c. 1285-c. 1349).**

Conegut com Doctor *Invincibilis* (en llatí, "Doctor invencible") i *Venerabilis Inceptor* (en llatí, "Venerable iniciador"), filòsof anglès i teòleg escolàstic, considerat el major representant de l'escola nominalista, la més consistent i directa rival de les escoles tomista i escotista.

Va néixer en Surrey, Anglaterra. Va entrar en l'ordre dels franciscans i va estudiar i va ensenyar en la Universitat de Oxford des de 1309 fins a 1319. Acusat pel papa Juan XXII d'impartir ensenyaments perillosos, va romandre en arrest domiciliari des de 1324 fins a 1328 en el palau papal d'Avinyó (França) mentre se sotmetia a examen l'ortodòxia dels seus escrits. Es va aliar amb els franciscans contra el papa en una disputa sobre la pobresa de l'ordre i va fugir a Munich en 1328 per a acollir-se a la

protecció de Lluís IV, emperador del Sacre Imperi Romà Germànic, que havia rebutjat l'autoritat pontifícia en assumptes polítics. Excomunicat pel papa, Ockham va escriure contra el papat i va defensar a l'emperador fins que aquest va morir en 1347. El filòsof va morir en Munich, mentre intentava assolir una reconciliació amb el papa Clement VI.

Ockham va arribar la fama com algú que va aplicar la lògica de forma rigorosa per a mostrar que moltes creences dels filòsofs cristians (per exemple que Déu és un, omnipotent, creador de totes les coses, i que l'ànima humana és immortal) no es podien provar mitjançant la raó filosòfica o natural, sinó tan sols a través de la revelació divina. El seu nom s'atribueix al principi d'economia en lògica formal, conegut com "la navalla de Ockham", segons la qual les entitats no han de ser multiplicades sense necessitat.

C . FILOSOFIA ARABE I JUEVA.

- **Filosofia Àrab:** els Àrabs coneixen el pensament grec a través de Síria, i així la filosofia va a servir per a interpretar o comentar a l'Alcorà. Com la escolàstica cristiana, es planteja aquí el tema de les relacions entre religió i filosofia. El pensament grec apareix com un bloc, i així Aristòtil va unit sense distincions clares a doctrines neoplatòniques. Hi ha, doncs, un sincretisme o barreja doctrinal a la base del pensament àrab. Els principals postulats d'aquesta filosofia van ser realitzats per Averroes.
- **Filosofia Jueva:** Moisès Maimónides (1135 ? 1024), cordovès, contemporani de Averroes, autor d'una *Guia de Perplexes*, aspira a harmonitzar filosofia i religió. És una veritable suma de escolàstica jueva, l'exemple més complex perfecte d'aquest tipus d'obres en les filosofies orientals. L'objecte suprem de la religió i de la filosofia és el coneixement de Déu; és menester posar d'acord als principis i resultats d'ambdues; el tractat de Maimónides es dirigeix als quals amos d'aquests coneixements, estan dubtosos o perplexos en quant a la manera de fer compatibles les dues coses; es tracta d'una indecisió, no d'una pèrdua.

La importància de la filosofia àrab i jueva, i especialment dels seus principals representants Averroes i Maimónides, és gran; però més encara pel que han influït en la Escolàstica cristiana, que pel seu interès propi. No pot comparar-se a l'abast metafísic i teològic d'aquests pensadors amb el dels grans cristians, va anar el coneixement d'Aristòtil. Això els dona un material filosòfic enormement superior al dels pensadors cristians contemporanis, i aquest avantatge durarà fins al segle XVIII.

BIBLIOGRAFIA

"Enciclopèdia Microsoft Encarta 99".

GARCÍA M. Manuel; (1971). "Lliçons Preliminars de Filosofia." Editorial Porrúa. 3ra edició. Mèxic D.F., Mèxic.

HIRSCHBERGER, J.; (1968). "Breu Història de la Filosofia." Edittorial Herder. 2dóna edició. Barcelona, Espanya.

MARÍAS, Julián; (1960). "Història de la Filosofia." Edicions Castella. 12ª edició. Madrid, Espanya.

Treball elaborat en la seva major part per Eladio Urbina [elurbina%\[arrova\]yahoo.com](mailto:elurbina%[arrova]yahoo.com)